

Tahrir Vazifeleri III-İsmet Özel

İKİ ÖLÜM İKİ HAYAT

"Ölümlerden ölüm beğen".

"Cesur adam için bir ölüm vardır, fakat korkaklar defalarca ölür".

Böyle ifadelerle karşılaştığımız zaman ve bunlar gibi niceleri karşımıza çıktığında çeşitli ölümler olduğu, olabildiği izlenimine kapılırız. Yine de bu ifadelerin içinde saklı anlamın ölümün mahiyetine değil de ölme biçimine ilişkin olduğunu fark etmemek mümkün değil. İnsanlar bir kez, yalnızca bir kez öleceklerini hissederler; onları düşündüren ölümün onlara nerede, ne zaman ve nasıl çatacağıdır. Sanatçıların ve diğer birçok başkalarının kendilerini hangi türden bir ölümün beklediğini merakla zaman zaman meşgul olduklarını biliriz. Bir halk sözü ve meşguliyetin beyhude bir gayret olduğunu gösterecek bir açıklıkla **"yorganda da ölüm, urganda da ölüm"** demiş ve kestirip atmıştır. **Gerçekten ölüş biçimi değildir bir ölümü diğerinden ayıran; ölümün sahiden ölüm olup olmadığıdır.**

Ölüm gibi böylesine kesin, böylesine tartışmasız bir vakıayı sahici ve sahte diye ikiye ayırmak gereksiz bir zorlama gibi görünebilir. İki ölüden biri için sahiden öldü, diğeri için yalancıkıttan öldü; birinin ölümü sahiciydi, diğerininki sahtedir demek suretiyle saçmalamaya ne gerek var?

Hayır, saçmalamayalım. İşin doğrusunu öğrenmek istiyorsak gündelik dilin ölüm adı altında iki ayrı vakıayı birleştirdiğini farketmemiz gerekiyor. İnsan olma haysiyetine ulaşan için ister yorganda, isterse urganda vuku bulsun bir tek ölüm var.

"Yalnızca insanlar ölür" diyor Heidegger, "diğerleri telef olur."

Gündelik mantığımızın yedeğindeki gündelik dilimiz bir insanın ölümüyle bir köpeğin ölümü arasında bir ayırım gözetmiyor. Giderek ölümü bütün yaratıklara teşmil ediyoruz. Ölü şehirlerden, ölü felsefelerden bile bahsediyoruz. Bu gündelik anlamıyla ölmeyi "tepki vermemek", kendisine bir harekette bulunulduğunda mukabil bir hareketle karşılıklı bulunmamak şeklinde anlıyoruz. İnsan da dahil olmak üzere her yaratığın böylesi bir ölüme uğraması kolayca kabul edilebiliyor. Ne var ki insanla ölüm arasındaki ilişki bütün diğer yaratıkların telef oluşundan mahiyet itibarıyla temelden farklı.

İnsanoğlu bütün diğer yaratıklardan öleceğini biliyor oluşundan ötürü değil, ölüm karşısında bulunduğunu, ölüme doğru varoluşunu kazandığını bilişinden ötürü farklıdır. Bu fark yalnızca beşer olarak insanı diğer yaratıklardan ayırmakla kalmaz, insanı da beşerden ayırır. Yani insan kılığında karşımıza çıkan her kimsenin insan olup olmadığı ölüm karşısında takındığı tavır dolayısıyla anlayabiliriz. Diyebiliriz ki bazıları ölüm adına ve ölüm adı altında bütün diğer yaratıklarla birlikte **"telef oluş"**u paylaşırlar ve fakat yalnızca sahici insan olma başarısına erenler ölmeyi de başarılacak işler arasına katar.

Nerede, ne zaman ve nasıl bize çatacağını bilmediğimiz ölümü başarmak da neyin nesi?

Eğer intihardan sözetmiyorsak ölümümüzle ilgili ve üstelik bizi beşer katından insanlık katına çıkaracak elimizde ne var? (s.22-24)

ÖLÜMLE ARAMIZDA

"İradenin inkârı olmak şöyle dursun" diye yazıyor Schopenhauer, "intihar yaşama iradesini teyid etmenin yoğun bir belirtisidir".

İlk bakışta ölümü seçmek gibi görünen intiharın böylesine yaşamaya dönük bir anlayışla

yorumlanmasında öğrenilmeye değer bir şey var ve bu şey dinin intiharı yasaklayan tavrıyla yakından ilgili.

Kendi eliyle kendi canına kıyan insan acaba yaşıyor olmanın bir kayba uğramak olduğunu düşündüğü için mi böyle bir keskin davranış gösteriyor?

İntihar eden kişi ölmekle kazanç sahibi olacağını mı hesaplamıştır?

Daha doğrusu, yaşarken ele geçiremediği bir şeyi ölümden mi sağlama beklentisindedir?

Dikkat ederseniz intihar eden kişinin eyleminde "**ölüme doğru**" bir yöneliş öne çıkmaz. Yani kendini öldüren kimsenin bir ölüm özlemi sonucunda bu noktaya vardığını düşünmeyiz. Tersine daha doğrudur. **İntihar eden yaşamaya doğru yönelişini anlaşılır kılmaya çabalarken elindeki son imkânı kullanmıştır. Elindeki gerçekten "son" imkân mıdır?**

Dinin insana kazandırdığı "nihaî gerçeklik" son imkânın aşkınlıkta aranabileceğini öğretiyor. Böylece intiharın bir çözüm olamayacağını dinden öğrenebiliyoruz. Bu noktaya birazdan geleceğiz. Şimdilik vurgulamamız gereken intihar eden kişinin ölümle ölüme yaraşan bir bağ kurmada yetersiz kaldığı, giderek ölüme varamadığı ve nihayet dünya hayatının esas olduğu düşüncesinde ısrar ettiğidir.

İntihar eden kimse dünya hayatında yürürlükte bulunan anlayışlara, değer yargılarına, kalıplaşmış tutumlara yöneltebileceği en sert eleştiriyi yöneltmiş; dünyaya saldırmıştır. Ne var ki bu saldırı içkin (immanent, mündemiç) bir haklılığın gereği olmadığı gibi, aşkın (transcendant, müteâl) bir görevin gereği de değildir. İntiharın dile getirdiği şey dünyadaki yaygın ve genel-geçer yapılanmanın yanlışlığı ve haksızlığı karşısında bireyin özgün yanlışlığına ve özgün haksızlığına yer tanınmadığıdır.

İntihar eden kimse haksızlığa karşı ancak mukabil haksızlığı, haksız da olursa bir yaşama isteminin belirtilebileceği savunusunu koyabilmektedir. O halde intiharla birlikte ortaya çıkan eleştiri dünyanın tek ve vazgeçilmez geçerlilik olduğunu kabullenme sonra ortaya çıkan bir eleştiridir.

Ölümle ölüme yaraşan bağ nasıl kurulabilir?

Eğer hayatın biz dünyada bulunduğumuz sırada tadına vardığımız nesne veya olaylarla değil de yalnızca ölümle anlam kazandığını görebilmişsek ilk fark edeceğimiz husus bize varolma duygusunun o nesne ve olayların bizzat ve bizatihi kendilerinden değil; onların dünyada bulunuş sebebinden dolayı ulaştığıdır. İnsan olarak bizim ölüm sınırındaki sonluğumuz dünyanın da sonluğuyla bir ilişki içindedir. Yani geçici olan iki unsur (biz ve dünya) ancak bir sebebe dayanarak temas halinde olabilir.

Bu sebep ne olursa olsun, insan hayatı "bir şey uğruna" yaşanan bir hayat olabilir. İşte uğruna yaşanan şey tamamen dünyaya ait ve dünyaya bağımlı bir şey ise; yaşama iradesi dünyada kalmaya yönelmiş ise intihar artık dünyada kalınmayacağını bir ifadesi olarak belirir. Öte yandan uğruna yaşanan şey aşkın bir değerse, insan kendi hayatını o değer ölçülerıyla biçimlenmesini kabul eder. **Uğruna yaşanan şeyin uğruna ölünmesi "intihar" olmaz.**

Gerçek yüzüyle görüldüğünde dünyaya zevk ve şehvetler sebebiyle bağıllıkla intihar arasında anlaşılır bir mütakabiliyet vardır.

Her iki tutum da dünyada bulunuşun dünyanın dışında bir anlamı olduğu ve insanın "yaratılmış" özelliğiyle belli yükümlülükler altında olduğu gerçeğini görmezlikten gelir. Dünyaya zevk ve şehvetler sebebiyle bağlı olan insanlar (ki onlara sahici insan denilip demlemeyeceği tartışılmalıdır) ellerine geçeni gasp ve yağma etmek suretiyle yaratılmış olan üstünde rububiyet iddiasında bulunmuş sayılırlar. İntihar her ne kadar bu gasba ve yağmaya bir karşı çıkış, bir protesto ise de reddedilen şey haksızlığın kendisi değil, bu haksızlıktaki paylaşımdır. O HALDE DİN İNTİHARIN İNSAN İÇİN BİR ÇÖZÜM OLMADIĞINI GÖSTERİRKEN, AYNI ZAMANDA ÇÖZÜMÜN ZEVK VE ŞEHVETLER ARACILIĞIYLA TATMİN ARAMADA OLMADIĞINI GÖSTERMİŞ OLUR.

Peki, çözüm nerede?

Ölümü anlamakta, ölümlle ölüme yaraşır bir bağ kurarak çözüm bulunabilir mi?

Ölümü anlamak yaşama iradesinin aynı zamanda bir koruma, bir gözetme iradesi olduğunu bilmekle başlar. ÇÜNKÜ ÖLÜM BİZE HAYATIN ÖDÜNÇ VERİLDİĞİNİ HATIRLATIR. Borcu kabul etmeyen için dünya kayıtsız bir etkinlik alam, keyfî tasarruf yeridir. Kendini borçlu saymayan, bilâkis alacak iddiasında bulunan için yaşayanların ve yaşama alanlarının yağmalanması ve tahrip edilmesi bir ahlâk meselesi değildir.

Dünyada bulunuş ister rasyonel, isterse irrasyonel bir açıklama taşısin bir borcu ifade etmiyorsa yıkmayı ve bozmayı kaçınılmaz kılan eylemlere kaynaklık edecektir.

Dünya hayatına sevgiyle bağlanmak ve dünyadan nefret etmek, bu içinde bulunan ortamın olunabilecek yegâne ortam kabul edildiğine işarettir.

İçinde ölüm korkusunu şiddetle duyanlar, hayattan nefreti de aynı şiddetle içlerinde taşırlar.

Ne zaman ki ölümü rehinin sona erdiği, borçlu kalmanın son bulduğu bir sınır olarak anlayabiliriz, işte o zaman yaratılmışlar içinde bize istediğimizi verecek hiç bir şeyin, hiç bir kimsenin bulunmadığını; çünkü bunların hiçbirinin canımız üzerindeki rehini çözemeyeceğini anlarız. **Artık yaşama iradesi "verilecek hesap" iradesine dönüşür.** (s.17-21)

Kaynakça

İsmet ÖZEL [Kitap]. - Tahrir Vazifeleri-III, Çıdam Yayınları-1995 İstanbul.